

GAVANALİZ 2023

2023, 002

MAYIS 2023 TÜRKİYE SEÇİMLERİNE YURT DIŞINDAN GELEN İLK TEPKİLERİN TÜRK DİASPORASINA YANSIMALARI

M. Derya CANPOLAT

Türk Diasporası Araştırmaları Merkezi (TÜDAM)

M. Derya CANPOLAT

Lisans derecesini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünden 2014 yılında almıştır. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler tezli yüksek lisans programından 2020 yılında mezun olmuştur ve aynı üniversitede aynı alanda doktora çalışmasına devam etmektedir. Türk diasporası üzerine araştırmalar yapmaktadır.

M. Derya CANPOLAT derya.canpolat@gocvaki.org

MAYIS 2023 TÜRKİYE SEÇİMLERİNE YURT DIŞINDAN GELEN İLK TEPKİLERİN TÜRK DİASPORASINA YANSIMALARI

M. Derya CANPOLAT

Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ilk turunda yurt dışındaki geçerli oyların %57.47'sini alan Recep Tayyip Erdoğan ikinci turda bu oranı %2.1 artırarak oyların %59.57'sini almıştır. Yurt içi oylarla birlikte %52.18 oy oranına ulaşan Erdoğan, 2023 seçimlerinde en çok oyu alarak yeniden Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Erdoğan'ın yeniden cumhurbaşkanı seçilmesi, Türk diasporasının bulunduğu bazı ülkelerde tartışmalara yol açmıştır. Seçim sonuçlarını kutlayan Türk diasporası mensupları bazı mesken ülke siyasi aktörleri (parti liderleri, bakanlar, milletvekilleri) tarafından eleştirilmiştir. Bu aktörler arasında Türk diasporası içinden bazı siyasiler de yer almıştır. Bundan harekete mevcut çalışma, Türkiye seçim sonuçlarına yurt dışında verilen ilk tepkilere odaklanma ve bu tepkilerin Türk diasporasına yansımalarını analiz etmektedir. Analiz kapsamında Almanya, Belçika ve Hollanda'ya yer verilmiştir. Bu ülkelerin ulusal basınlarına seçimle ilgili yansıyan haberler ve siyasi aktörlerin bir sosyal medya mecrası olan Twitter'a yansıyan ilk tepkileri analiz edilmiştir.

Analizin amacı, bahse konu haber ve tepkilerin Türk diasporasına nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Bu kapsamda, üç ülkede görev yapan siyasi aktörlerin Twitter hesapları incelenerek 1 Mayıs-7 Haziran 2023 tarihleri arasında seçimler bağlamında Türk diasporasına yönelik paylaşım yapıp yapmadıkları araştırılmıştır. Siyasi aktörlerden bazılarının seçimlerle ilgili Türk diasporasına yönelik paylaşımlarda bulunduğu tespit edilmiştir. Ulusal basın kapsamında ise her ülkenin popüler dergi/gazetelerinin 1 Mayıs-7 Haziran 2023 tarihleri arasında Türkiye seçimlerine ve Türk diasporasına yönelik yayınladıkları analiz, makale ve haber gibi yazıları incelenmiştir. Mayıs 2023 seçimlerinden önce Almanya, Belçika ya da Hollanda basınının Türk diasporasına yönelik olumlu ya da olumsuz haber paylaşmadığı ancak bazı dergi ve gazetelerin Türkiye seçimlerini yakından takip ederek konuya dair seçim öncesinde ve sonrasında çeşitli yayınlar paylaştıkları tespit edilmiştir. Seçim sonuçlarının kesinleşmesinin

ardından ise seçim sonuçlarını Türk diasporası bağlamında tartışan bazı yazılara ulaşılmıştır. Analiz kapsamında, Almanya'dan Der Spiegel ile Stern dergileri ile Sueddeutsche Zeitung gazetesine, Belçika'dan De Standaard, Het Laatste Nieuws (HLN) ve DeMorgen gazetelerine, Hollanda'dan ise NOS, AD ve De Telegraaf gazetelerine yer verilmiştir.

Twitter hesapları ve ulusal basınların incelenmesi sonucu elde edilen verilerin analizini sunan bu çalışmanın, anavatan seçim sonuçlarının Türk diasporasına yansımalarına dair bir bakış açısı sunacağı düşünülmektedir.

Almanya

14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanı ve 28. Dönem Milletvekili seçimlerinin ilk turunda cumhurbaşkanı adaylarından Recep Tayyip Erdoğan geçerli oyların %49,24'ünü, Kemal Kılıçdaroğlu %45,07'sini, diğer adaylar ise %5,69'unu almıştır¹. Adaylar arasında geçerli oyların %50+1'ini alan olmadığı için 28 Mayıs 2023 tarihinde ikinci tura gidilme karar alınmıştır. İki seçim arası dönemde Sueddeutsche Zeitung, Erdoğan'ın ikinci tur seçimlerinde favori olarak görüldüğü² ve Mesut Özil'in de Erdoğan'ı desteklediği³ haberini yapmıştır. Der Spiegel ise 19 Mayıs tarihli dergi kapağında Erdoğan'ı kırık bir taht üzerinde otururken resmetmiş ve Erdoğan için Yenilemez (Unbesiegbare) anlamına gelen Almanca kelimeyi kırılmış bir şekilde göstererek "Yenilebilir" (Besiegbare) şeklinde⁴ başlık atmıştır. SPD Milletvekili ve Alman-Türk Parlamento Grubu Başkan Yardımcısı Macit Karahmetoğlu, Türkiye seçimlerine yönelik çeşitli gazetelerde yayınladığı analizlerde⁵ ve haber kanallarına verdiği röportajlarda⁶ Kılıçdaroğlu'nun Türkiye'ye demokrasi getirebileceğine inandığını vurgulamış ve Erdoğan rejimini eleştirmiştir⁷. Almanya Federal Meclisi Üyesi Sevim Dağdelen ise, ilk tur seçim sonuçlarının hayal kırıklığı yarattığına dair bir tweet paylaşmıştır⁸.

28 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ikinci turunda yeniden cumhurbaşkanı seçilen Erdoğan, Almanya Federal Cumhuriyeti genelinde 757.631 geçerli oyun 509.302'sini, başka bir deyişle %67.36'sını almıştır⁹. Bunun üzerine Almanya basını, seçimleri Erdoğan'ın kazandığını¹⁰ ve Şansölye Olaf Scholz'un Erdoğan'ı telefonla arayarak tebrik ettiğini¹¹ duyurmuştur. Scholz, Twitter üzerinden yapmış olduğu paylaşım ile de Erdoğan'ı kutlayıp iki ülke arasındaki ilişkileri kuvvetlendirme mesajında bulunmuştur¹².

Bununla birlikte, pek çok dergi ve gazete Türkiye seçim sonuçlarına yönelik analizler yayınlarak seçim sonuçlarının Almanya'da ne tür tartışmalara yol açtığına değinmiştir. Örneğin, Der Spiegel, seçim sonuçlarının Erdoğan'a yurt içinde ve dışında daha otoriter ve kutuplaştırıcı olarak tanımlanan bir politika için destek verdiğini¹³ belirtmiştir. Stern, "Demokrasinin zaferi? Erdoğan yeniden cumhurbaşkanı oldu!"¹⁴ "Erdoğan Almanya'da neden bu kadar

başarılı oldu"¹⁵, "Muhalefet partileri gelecekte korkuyor"¹⁶, "Türk makamları seçim raporları nedeniyle yayıncıları soruşturuyor"¹⁷ başlıklı analizlere yer vererek seçim sonuçlarını tartışmaya açmıştır. Sosyal Demokrat Parti (SPD) milletvekili Hakan Demir ise şahsi Twitter hesabından "*Farklı bir Türkiye özlemi hiçbir zaman bugünkü kadar büyük olmamıştı. Umarım ülke daha fazla uyum, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne doğru yol alır.*"¹⁸ paylaşımında bulunmuştur. Karahmetoğlu ise, Almanya'nın sandıktan çıkan karara göre politika izlemesi gerektiğini belirten bir tweet atarak¹⁹ Frankfurter Rundschau gazetesinde yayınlanan Türkiye seçimlerine dair yapmış olduğu analizin linkini paylaşmıştır²⁰. Radio Bayern2'de vermiş olduğu röportajda ise Yeşiller Partisi'nin Erdoğan'a oy vermeme çağrısını eleştirmiş; bu tarz söylemlerin Türk seçmenin hoşuna gitmediğini belirtmiştir²¹. Sueddeutsche Zeitung ise, "Türkler Erdoğan'ın yaklaşan seçim zaferini tartışıyor" başlıklı analizinde Kottbusser Tor'daki Türkler arasında seçim sonuçlarından mutlu olmayanlar ve ilk seçimde Türkiye'deki demokrasi için ağlayanlar olduğu gibi Erdoğan'ın zaferini kutlayanların da olduğu bilgisine yer vermiştir²².

Bununla birlikte, Türk diasporası içinden bazı siyasi aktörler, Erdoğan'a oy veren ve seçim sonucunu ellerinde Türk bayrağı ve Erdoğan posterleri ile Aachen, Berlin, Hamburg, Münih gibi pek çok şehrin sokaklarında sloganlar eşliğinde kutlayan Türkleri, eleştirmiştir. Örneğin, Yeşiller Partisi'nden Federal Gıda ve Tarım Bakanı Cem Özdemir, şahsi Twitter hesabından Almanya'da Erdoğan taraftarlarının seçim sonuçlarını hesap vermek zorunda kalmadan kutladıklarını ve bu kutlamaların biraz otoriter bir politikacının zararsız destekçilerinin kutlamaları olmadığını belirtmiştir. İlaveten, Türkiye'de tüm umutlarını yitiren genç ve iyi eğitilmiş insanlar için üzgün olduğunu; aşırı milliyetçilik ve köktendinciliğin artık Ankara'dan gelecek yeni imamlarla Almanya'da daha da güçlü bir şekilde yayılacağını ifade etmiştir²³. Seçim sonuçlarına ilave olarak Özdemir'in tepkisi de Alman basınında geniş yer tutmuş ve "Özdemir, Erdoğan'ın zaferini destekleyen Almanya'daki Türkleri kınadı"²⁴ şeklinde manşetler atılmıştır.

Stern'in yayınladığı "Erdoğan sempatisine öfke" başlıklı yazı ise ülkedeki tartışmalara dair bakış açısı sunması bakımından önemlidir. Yazıda, Özdemir'in Alman şehirlerinde çok sayıda Erdoğan taraftarının yüksek sesli tezahüratlarının rahatsız edici bir sinyal verdiği, genç Türklerin Erdoğan'ın zaferini bu kadar coşkulu bir şekilde kutlamalarının aynı zamanda Almanya'da bir arada yaşamayı ve liberal demokrasiyi reddetmek olduğu ve artık aşırı Türk milliyetçiliğiyle ve köktendincilikle mücadeleyle ihtiyaç olduğu görüşünde olduğunu vurgulamıştır. Federal Meclis'teki CDU/CSU parlamento grubunun dış politika sözcüsü Jürgen Hardt'ın ise Türklerin Almanya'daki oy kullanma davranışını "garip" olarak nitelendirdiğini; Almanya'da sahip oldukları çoğulculuk ve fikir çeşitliliğini Türkiye için istemiyor gibi gördüklerini eklemiştir. Essen'deki Türk Araştırmaları Merkezi'nden Yunus Ulusoy'un,

Almanya'daki oy kullanma davranışıyla ilgili olarak oy vermenin gerekçelerini anlamak gerektiğini; insanlara ne kadar hakaret edilirse onları o kadar çok yönlendirmiş olunacağı düşüncesinde olduğunu ifade etmiştir. Almanya Türk Toplumunu (TGD) Eş Başkanı Gökay Sofuoğlu'nun ise *"Bu kadar politize olmuş, siyasette bu kadar aktif olan insanları Alman siyasetine kazandırabilirsiniz" fikrini öne sürdüğünü vurgulamıştır*²⁵. Dergi, "Almanya'daki Türkler arasında hayal kırıklığı, sevinç ve birçok soru" başlıklı bir yazı daha yayınlamış ve bu yazıda Türk diasporasından kişilerle gerçekleştirilen röportajları sunmuştur. Örneğin, Türkiye'den çok uzakta, Vestfalya Eyaleti'nde yaşamasına rağmen bir kişinin seçim sonucundan etkilendiğine, hayal kırıklığına uğradığına ve Erdoğan'ın yurt dışındaki Türkler arasındaki popülarlığını anlamadığına yer vermiştir: *"Anlamıyorum. Burada demokraside özgürce yaşayan insanlar, Türkiye'de insanları bir otokrasi altında acı çekmeye zorluyor."* Aynı kişinin Almanya'da Erdoğan'ı destekleyenler ve eleştirenler arasındaki uçurumun daha da açılmasından duyduğu endişeyi de dile getirmiştir. Yazıda ön plana çıkan bir başka konu da Türkiye'den Almanya'ya göç edenlerin sayısında seçim sonuçlarına bağlı olarak muhtemel bir artış olacağı düşüncesidir. Türk nüfusun yoğun yaşadığı Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nden bir gazetecinin görüşüne yer veren yazıda, gazetecinin Türkiye'den beyin göçünün kaçınılmaz olduğu ve artarak devam edeceği görüşünde olduğu vurgulamıştır²⁶. Der Spiegel de benzer şekilde, "daha seçimden önce dört Türk gencinden üçü ülkeyi terk etmek istiyordu. Erdoğan'ın yenilenen zaferinden sonra, bu eğilimin yoğunlaşması muhtemeldir" içerikli bir analize yer vererek seçim sonuçlarına bağlı olarak Türkiye'den Almanya'ya göç eğiliminin artma olasılığına işaret etmiştir²⁷. Beyin göçüne Sosyal Demokrat Partiden (SPD) milletvekili Derya Türk-Nachbaur da dikkat çekmiş; Twitter hesabından paylaştığı tweet serisinde umudunu yitiren gençlerin göç etmesinin durdurulamayacağını ifade etmiştir: *"Seçim kampanyası adil değildi ve derin bölünmelerin pekiştirilmesiyle karakterize edildi. Özellikle gençler bu kutuplaşmadan muzdarip. Türkiye'de gençler sürekli kriz modunda büyüdüler. Bu seçim (onların deyişiyle) birçokları için gelecekte özgür olabilmek için son şanstı. Bana hazırladıkları valizlerin üzerinde oturduklarını söylediler. Seçimin sonucu Türkiye'den gidip gitmeyeceklerini belirleyecek. Yüksek eğitilmiş gençler özgürce düşünebilmek, özgürce çalışabilmek ve kendilerini özgürce ifade edebilmek istiyorlar. Bu seçim sonucuyla birlikte artık tüm umutlar tükendi. Türkiye'deki beyin göçü maalesef durdurulamayacak."*²⁸

Belçika

Mayıs 2023 ilk tur seçimlerinden önce, 9 Mayıs'ta De Standaard "Belçika'ya iltica başvurusunda bulunan Türklerin sayısı üçe katlandı. Erdoğan artık gençleri

Türkiye'nin Avrupa'dan daha iyi olduğu konusunda kandıramaz. Giderek daha fazla sayıda, genellikle yüksek eğitilmiş Türkler, anavatanlarındaki ekonomik ve siyasi durum nedeniyle buraya sığınma başvurusunda bulunuyor."²⁹ içerikli bir haber yayınlarken Türk gençlerinin Erdoğan rejiminden kaynaklı Belçika'ya göç ettiğine vurgu yapmıştır. 13 Mayıs'ta HLN, "Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Pazar günü ülkesinde yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerini kaybederse, görevi sorunsuz bir şekilde halefine devredecek. Erdoğan, bir gazetecinin kendisine bunu sormaya cüret etmesinden dolayı kendini aşağılanmış hissetti."³⁰ manşetli habere yer vererek Erdoğan'ın otokrasiye değil demokrasiye saygı duyduğuna işaret etmiştir. De Standard ise 14 Mayıs'ta, "Bugün Türkler, muhtemelen ülkenin gördüğü en önemli cumhurbaşkanlığı seçimi içinsandıkbaşına gidiyor. Bir grup gözlemci ve avukat, seçim yolsuzluğunu önlemeye çalışıyor. Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)'ne ait olmayan oyların çöpe atıldığını gördüm." içerikli bir haber yayınlamıştır³¹. Aynı gün HLN, "Türkler sandık başına gidiyor: Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu ile Erdoğan'ın arasında burun buruna bir yarış olacak gibi görünüyor."³² manşetiyle haber paylaşmıştır. İlk turun gerçekleşip seçimlerin ikinci tura kalmasının ardından De Standard 15 Mayıs günü, "Ankara'daki CHP genel merkezi ve çevresinde Kemal Kılıçdaroğlu taraftarları dün gece geç saatlere kadar sevindirici bir haber bekledi: Başarabilecekimiz en büyük şey, değişimin başlangıcıdır. Ben de buna oy verdim."³³ içerikli haberle ve "Erdoğan ikinci tura yaklaşırken özgüvenle dolup taşıyor. Muhalefet zor bir görevle karşı karşıya"³⁴ başlıklı bir haberle ilk tur seçimlerini Erdoğan'ın önde bitirdiğini açıklamıştır. HLN de "Türkiye Cumhuriyeti'nin 100 yıllık tarihinde ilk kez cumhurbaşkanlığı ikinci turda belirlenecek. Ancak Erdoğan'ın bundan korkacak çok az şeyi var."³⁵ manşetiyle seçim sonuçlarını açıklamış ve Erdoğan'ın ilk turu önde götürmesini "Gözlemcilere göre Türkiye'de seçimler ne adil ne de demokratikti. Özellikle, siyasi muhalefete yönelik zulüm ve medya sansürü, Recep Tayyip Erdoğan'ın görevdeki hükümetine "haksız bir avantaj" sağladı."³⁶ manşetiyle açıklamıştır.

Belçika'daki Türk seçmenin oy davranışlarıyla ilgili olarak HLN, "Belçikalı Türkler, Türkiye seçimlerinde Erdoğan için toplu halde oy kullanıyor. Cumhurbaşkanlığı seçimleri için Belçika'da oy kullanan dört Türk'ten neredeyse üçü Recep Tayyip Erdoğan'ı seçti. Bu, Türk haber ajansı olan Anadolu Ajansı'nın Pazartesi günü yayınladığı rakamlardan açıkça görülüyor."³⁷ içerikli bir haber yayınlamıştır. DeMorgen de benzer şekilde "Avrupa'nın hiçbir yerinde Belçika'daki kadar Erdoğan seçmeni yok"³⁸ manşetiyle Belçika'daki Türk seçmenin ağırlıklı olarak Erdoğan'a oy verdiğini açıklamış; De Standard ise "Belçika'da oy kullanmaya giden Türkler arasında AK Parti'ye destek düştü ama Erdoğan'ın kendisine değil. Erdoğan Batı'ya agresif bir şekilde konuşmaya cesaret eden biri."³⁹ manşetiyle Erdoğan'a olan desteğin Belçika'daki Türkler arasında azalmadığına dikkat

çekmiştir. Bununla beraber, De Standaard, 16 Mayıs'ta "Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun çoğunluğu sağlayamaması Türk gençliğini derinden etkiledi. 28 Mayıs'ta yeniden sandık başına gidecekler ama zafer umutları sönmüş görünüyor. Bu bir kabus!"⁴⁰ manşetiyle bir haber yayınlayarak Türkiye'deki muhalif gençliğin durumuna işaret etmiştir. HLN ise "Geçen Pazar günü Türkiye'de yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turu öncesinde Twitter, Türk hükümetinin talebi üzerine Erdoğan rejimini eleştiren bir dizi tweeti engelledi. Eleştirmenler, her zaman ifade özgürlüğünün önemini vurgulayan Elon Musk'ı ikiye katlamayla suçluyor."⁴¹ ifadeleriyle farklı bir tartışmanın kapısını aralamıştır.

İkinci tur için yurt dışında oylar kullanılmaya başlandığında, HLN, seçimlere yoğun katılım olduğunu ve Hasselt'teki Trixxo Arena'ya gelen bazı seçmenlerin Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı tercih ettiklerini açıkça ifade ederken birçoğunun oy tercihini gizli tutmayı tercih ettiği haberini yapmıştır⁴². Yurt içinde ikinci tur seçimlerinin gerçekleşmesinden bir gün önce DeMorgen, "Erdoğan ikinci turda zaferi telafi edecek mi yoksa muhalefet için hala umut var mı?"⁴³ manşetiyle Türkiye seçimlerine odaklanmıştır.

Erdoğan, 28 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ikinci turunda Belçika Krallığı genelinde 91.222 geçerli oyun 68.139'unu başka bir deyişle, oyların %74.69'unu almıştır⁴⁴. Yurtiçi oylarla birlikte yeniden cumhurbaşkanı seçilen Erdoğan'ı, Belçika Başbakanı Alexander de Croo, Twitter hesabı üzerinden tebrik etmiş ve birlikte çalışmaya devam etme niyetinde olduğunu belirtmiştir⁴⁵. Belçika'daki Türklerden seçim sonucuna sevinenler ise sokaklarda kutlama yapmıştır. Bu kutlamalar HLN haberlerine "Erdoğan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde galibiyetini ilan etti: Gent'in Türk vatandaşları korna çalarak sokaklarda dolaşiyor. Mevcut Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan sabah 7.30 civarında seçim zaferini ilan ettiğinden beri, Gent sokaklarından korna çalan arabalar geçiyor. Pencerelerden Türk bayrakları dalgalanıyor."⁴⁶ şeklinde yansımıştır. De Standaard ise Belçika'daki Türklerin seçim sonuçlarını sokaklarda bayrak ve konvoy eşliğinde kutladıklarını "Dünya Kupası sırasındaki gibi görüntüler: Schaerbeek Erdoğan'ın zaferini kutluyor"⁴⁷ manşetiyle haberleştirmiştir. Yayınladığı başka bir haberde de kutlamalar sırasında bir sürücünün polis memuruna çarpmaya çalıştığını duyurmuştur⁴⁸.

Bununla birlikte, Erdoğan'ın galibiyetine aşırı sağ partilerden Yeni Flaman İttifakı (N-VA) Partisi üyesi ve Yoksullukla Mücadele, Fırsat Eşitliği, Engelliler ve Bilimsel Politikalar Sorumlu Devlet Bakanı Zuhal Demir'in tepkisi gündem olmuştur. Demir, şahsi Twitter hesabından yaptığı paylaşım ile, Erdoğan'ın seçimden galip çıkmasını kutlayan Belçika'daki Türk diasporasını ve kutlamaları engellemeyen Genk Belediye Başkanı Wim Dries'ı "*Şenlik mi? Kutlanacak çok az şey var. Belirli bir grubun kendini dokunulmaz hissettiğini ve sokakların kendilerine ait olduğuna inandığını kabul etmeye daha ne kadar devam*

edeceğiz? Bu arada Belediye Başkanı Dries, Erdoğan taraftarları kendisine oy vermeye devam ettiği sürece her şeyin yolunda olduğunu düşünüyor.” ifadeleriyle eleştirmiştir⁴⁹. Maliye Bakanı Sven Gatz’ın, aşırı sağcı Vlaams Belang Partisi’nin Brüksel’de yaptığı protesto gösterilerine yönelik şahsi Twitter hesabı üzerinden yapmış olduğu *“Burada istenmiyorsun. Brüksel senin olmadığın her şeydir... Köyüne dön.”* paylaşımını alıntılararak; Gatz’ın Vlaams Belang Partisini eleştirirken Erdoğan taraftarlarına karşı tepki göstermeyerek kutlamalara sessiz kalmasını eleştirmiştir⁵⁰. Demir’in bu tepkisi Türk basınında da yansımıştır. Cumhuriyet Gazetesi *“Belçikalı Bakan Zuhal Demir’den ‘çifte vatandaşlık kaldırılın’ çağrısı”* manşetiyle bir haber yayınlamış; haberde, ilk tur seçimlerinden sonra Demir’in *“Erdoğan, Flaman bölgesinde Türkiye’de olduğundan çok daha popüler. %72 oranında oy aldı. Avrupalı Türkler bir nevi seçim dopingi yapıyor. Türklerin Flaman bölgesinde beyin yıkamasını durdurmanın tek yolu, Erdoğan’a oy vermeyi imkânsız kılmaktır.”* görüşünde olduğuna dikkat çekmiştir⁵¹. Bu düşünce, 2017 yılında da dönemin Hükümet ortağı Flaman Hristiyan Demokrat Partisi (CD-V) milletvekillerinden Hendrik Bogaert tarafından *“Belçika’daki Türk diasporasının büyük çoğunluğunun Türkiye’de totaliter bir rejimi desteklediği”* gerekçesiyle öne sürülmüştür⁵². HLN gazetesi ise bu durumu, *“Genk’in muhalefet lideri Flaman Bakan Zuhal Demir, Türkler Genk sokaklarında demokrasiyi daha da paramparça etti, dedi.”* manşetiyle haberleştirmiş ve Demir’in Erdoğan’ın seçilmesini sokaklarda kutlayan kişilere müdahale etmeyen Belediye Başkanından açıklama beklediğini vurgulamıştır⁵³.

De Standaard ise *“Erdoğan cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazandı, rakip ‘haksız seçimlerden’ bahsediyor”*⁵⁴, *“Yeniden seçilen Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan, ‘birlik ve beraberlik’ çağrısı yaparken Kılıçdaroğlu’na ateş püskürdü”*⁵⁵, *“Erdoğan’ın seçiminden sonra özellikle kadınlar endişelenmeli”*⁵⁶ manşetleriyle Türkiye’deki seçim sonuçlarına dair tartışmalı analizler yayınlamıştır.

Bununla birlikte, yeni kurulan kabinede Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı olarak yer alan Mahinur Özdemir Göktaş, Belçika basınında geniş yer tutmuştur. *“Erdoğan daha Brüksel parlamentosundayken düğünündeydi: Türkiye’de bakan olan Belçikalı kim?”*⁵⁷, *“Erdoğan, kabine değişikliğinde eski Belçikalı siyasetçiyi bakan olarak atadı”*⁵⁸, *“Belçikalı siyasetçi Erdoğan döneminde bakan oldu”*⁵⁹ basına yansıyan manşetlerdendir. Haber içeriklerinde, Özdemir Göktaş’ın Belçika’da doğduğu, Schaerbeek’te belediye meclis üyesi olduğu, 2009’da Adanmış Olanlar Partisinden (CdH) Brüksel parlamentosunda ilk başörtülü siyasetçi seçildiği, 2015 yılında Ermeni soykırımını tanımayı reddedince partiden ihraç edildiği ve 2020 yılında Türk hükümeti tarafından Cezayir büyükelçiliğine atandığı bilgilerine yer verilmiştir.

Hollanda

NOS Gazetesi 7 Mayıs'ta, "Türkiye'nin cumhurbaşkanı kim olacak? Erdoğan yirmi yıl boyunca yenilmez olduğunu kanıtladı ve belki şimdi de öyledir. Türk seçmen bir hafta sonra bugün karar verecek"⁶⁰ başlıklı bir yazı paylaşmış ve seçimlerin her aşamasını okuyucusuyla buluşturmuştur. De Telegraaf ise seçimlerden önce, 8 Mayıs'ta "Hollandalı Türk oyu Erdoğan için belirleyici olabilir: Hollanda'daki Türk toplumu içinde duygular yükseliyor" başlıklı bir haber paylaşarak haberde Clingendael Enstitüsü'nden araştırmacı Christopher Houtkam'ın analizini yayınlamıştır⁶¹. AD Gazetesi ise seçim öncesinde "Erdoğan yenilgiye boyun eğmez: "Türkiye'de bundan çekiniyorlar mı?" Cumhurbaşkanı Erdoğan iktidarda kalacak mı yoksa yirmi yıl sonra bırakmak zorunda mı kalacak? Türk toplumunda tansiyon yükseliyor." içerikli bir haber paylaşmıştır⁶². Haberde Erdoğan'ın seçimi kaybetmesi durumunda yenilgiyi öylece kabul etmeyeceği vurgulanmıştır. NOS, cumhurbaşkanlığı ilk tur seçimlerinin kesin sonuçlarının açıklanmasının hemen ardından Erdoğan'ın önde olduğuna, popüleritesinin AK Parti'nin popüleritesini aştığına ve seçmenin onu halk adamı olarak gördüğüne dair analiz yayınlamıştır⁶³. İlaveten, Hollanda'daki Türklerin çoğunun Erdoğan'a oy verdiğini açıklamıştır⁶⁴. İlk tur seçimlerinin ertesi günü olan 15 Mayıs'ta Hollanda Özgürlük Partisi Başkanı Geert Wilders de "Erdoğan yine Hollanda'daki Türklerden Türkiye'deki Türklerden çok daha fazla oy alıyor. Yani burada sıfır entegrasyon. Herkese derhal Türkiye'ye gidin diyorum!"⁶⁵ paylaşımında bulunmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimleri ikinci turu gerçekleşmeden birkaç gün önce NOS, "Hollanda'daki Türkler yeniden oy kullanacaklar. İlk turda görevdeki Cumhurbaşkanı Erdoğan, Hollanda'daki Türkler arasında kendi ülkesinden daha popülerdi. Erdoğan Türkiye dışında büyük favori" haberini paylaşmış⁶⁶ ve ikinci tur için özel değerlendirmelerde bulunmuştur⁶⁷.

Erdoğan, Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ikinci turunda Hollanda Krallığı genelinde geçerli 159.983 oyun 112.927'sini, başka bir deyişle %70.58'ini almıştır⁶⁸. Seçimlerin kesin sonuçları açıklandığında NOS, Erdoğan'ın seçimi kazandığı haberini paylaşmıştır⁶⁹. Dünya liderlerinin Erdoğan'ı tebrik ettiğine⁷⁰ ve "Erdoğan taraftarları zaferden sonra Hollanda sokaklarında korna çalıyor; ülkemizde de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın destekçileri sokaklara döküldü. Görevdeki cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turunda zafer ilan etti"⁷¹ içerikli habere yer vermiştir. AD, ikinci tur kesin seçim sonuçlarını "Eindhoven'daki Türkler seçim sonuçlarının ardından çılgına döndü: 'Türkiye, Erdoğan yönetiminde bir dünya gücü'⁷² manşetiyle ve "Hollanda'daki Türkler Erdoğan'ın zaferini kutlamak için Amsterdam, Deventer ve Apeldoorn sokaklara döküldü" manşetiyle vermiş ve kalabalıkların Mercatorplein'de kaotik trafik durumuna neden olduğunu belirtmiştir⁷³. Ardından, Hollanda sokaklarında

konvoylar, bayraklar ve sloganlar eşliğinde seçim sonuçlarını kutlayan Türklerin Amersfoort'taki De Stier döner kavşağında yol açtıkları gürültüden dolayı rahatsız olan vatandaşların sosyal medyada öfkeli paylaşımlar yaptığına dair haber paylaşmıştır⁷⁴. İlaveten, "Erdoğan'ın destekçileri Lahey'deki Schilderswijk'te kutlama yapıyor, havai fişek patlamasının ardından ağır yaralandılar"⁷⁵ haberine yer vermiştir. De Telgraaf ise ikinci tur kesin sonuçlarının açıklanmasını takiben "Erdoğan, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde zafer ilan etti"⁷⁶ ve "Başbakan Rutte Erdoğan'ı yeniden seçilmesinden dolayı tebrik etti"⁷⁷ manşetleri ile haber yayınlamıştır. Hollanda Başbakanı Mark Rutte, şahsi Twitter hesabından yaptığı paylaşım ile da yeniden Cumhurbaşkanı seçilen Erdoğan'ı tebrik etmiş ve Hollanda ile Türkiye arasındaki ilişkileri güçlendirmeyi dört gözle beklediğini ifade etmiştir⁷⁸. Fakat Hollanda İşçi Partisi (PvdA) milletvekili Kati Piri, Rutte da dâhil olmak üzere Avrupa liderlerine tepki göstererek şahsi Twitter hesabı üzerinden *"Erdoğan'ı sığınmacılar nedeniyle kutladınız! Sırf sığınmacı akınını durduruyor diye otokrat Erdoğan'ı tebrik ediyorsunuz. Tabii ki siyasi tutuklular, demokrasi hayali kuran Türk gençliği ve ezilen azınlıklar umurunuzda değil. Erdoğan'ı tebrik eden bütün Avrupa Birliği liderlerine soruyorum: Batı değerlerini savunan ve demokrasi için oy veren 25 milyon muhalif seçmen için de bir mesajınız var mı?"*⁷⁹ şeklinde bir paylaşımında bulunmuştur. Hollanda Temsilciler Meclisinde sekizinci parti olan Hayvanlar İçin Partisi (FVD) lideri Thierry Baudet ise şahsi Twitter hesabından Türk televizyon kanallarında Erdoğan'ın 32 saat Kılıçdaroğlu'nun ise 32 dakika yer almasının FVD'nin Hollanda'daki durumu ile biraz benzer olduğu yorumunda bulunmuştur⁸⁰. Wilders de şahsi Twitter hesabından Türk bayraklı batmakta olan bir sandal görseli üzerine #Erdoğan ve #islamofaşizm hashtagleri ile "Hoşça kal Türkiye" tweetini paylaşmıştır. Ardından *"İslamofaşist #Erdoğan'a oy veren Hollanda'daki tüm Türklerin artık çantalarını toplayıp Türkiye'ye taşınmasını temenni ediyorum. Güle güle!"* paylaşımında bulunmuştur⁸¹.

NOS, Gent Üniversitesi'nden Türkiye Uzmanı Prof. Dr. Dries Lesage'in Erdoğan'ın kısmen medyanın çoğunu kontrol ettiği için seçimi kazandığını ve muhalefetin önümüzdeki yıllarda zor zamanlar geçireceğinden şüphelendiğine dair bir analiz yayınlamıştır⁸². NOS aynı gün "Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 20 yıl sonra ilk kez iktidarını tehdit eder gibi görünen seçimlerin ardından beş yıl daha Türkiye'nin başında kalacak. Şiddetli ekonomik kriz, yolsuzluk skandalları ve artan mülteci karşıtlığı, muhalefet lideri Kemal Kılıçdaroğlu'na büyük bir taraftar kazandırdı. Ancak oyların çoğu yine de Erdoğan'a gitti."⁸³ içerikli başka bir analiz daha yayınlanmıştır. AD'ın makale yazarlarından Özcan Akyol da "Erdoğan kazandığı için korna çalarak sokağa çıkanlar büyük sorun" başlıklı yazısıyla bu kutlamalara eleştiri getirmiştir⁸⁴. Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları, seçim sonuçlarının Hollanda'da korna çalarak kutlama yapan Türklere⁸⁵ De Telegraaf'ta "Başarısız Entegrasyon" manşeti ile yansımıştır.

Haberde, “Erdoğan’ın yeniden Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından Hollanda’nın birçok şehrinde büyük bir parti düzenlendi. Rotterdam’da da sokakta çok fazla kalabalık vardı. Yaşanabilir Rotterdam siyasi partisi (politieke partij Leefbaar Rotterdam) bundan dolayı hayal kırıklığına uğradı.”⁸⁶ ifadeleri yer almıştır. Bununla birlikte, Wilders’ın paylaşımları Hollanda’da tepki çekmiştir. 31 Mayıs’ta Hollanda Temsilciler Meclisi’nin DENK Partili milletvekili Stephan van Baarle, seçim sonuçlarına yönelik Wilders’ın açıklamalarına tepki göstererek demokratik sürece saygı gösterilmesi gerektiğini savunmuştur. Van Baarle aynı zamanda Türk kökenli Hollanda vatandaşlarına yönelik siyasi tercihleri ve etnik kökenleri üzerinden değerlendirme yapma alışkanlığına ve ötekileştirme eğilimine son verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Van Baarle, *“Türkiye, insanların kendi geleceğine kendilerinin karar verdikleri özgür bir ülkedir. Seçim sonucu hoşunuza gitsin ya da gitmesin, millet kararını vermiştir. Ve bir demokraside bu durum karşısında sadece bir şey geçerlidir. Sonucu saygıyla kabul etmek.”* görüşünde olduğunu belirtmiştir⁸⁷. Ancak Wilders 3 Haziran’da şahsi Twitter hesabından *“Geçen hafta Hollanda’da İslamcı #Erdoğan’a oy veren Türkleri Türkiye’ye göndermeyi önermiştim. Seçimlerinin feci sonuçlarını KENDİLERİ DE yaşayabilsinler diye. Bu önerim Türkiye’deki Türklerden çok fazla destek aldı.”*⁸⁸ paylaşımında bulunmuştur. Paylaşımlarına 4 Haziran’da *“Diktatör Erdoğan’ı ve onun Türkiye’deki, Hollanda’daki ve dünyanın herhangi bir yerindeki İslamcı seçmenlerini küçümsüyorum. Kemalizmin laik Türkiye’sini vahşice katlettiler. Ancak İslamcılıktan nefret eden ve sadece laik bir Türkiye’de normal ve özgür bir hayat isteyen tüm Türkleri destekliyorum!”*⁸⁹ tweeti ile ve 5 Haziran’da *“Erdoğan, (Arap) İslamcılarının ve Türkiye dışındaki seçmenlerin desteğiyle seçimleri kazandı. Özgürlüğe aykırılık ve diktatörlük yeniden iş başında. Birçok Türk kendini ihanete uğramış ve güvensiz hissediyor. Özgürlük ve laiklik arayışlarını desteklemeliyiz!”*⁹⁰ tweeti ile devam etmiştir. Wilders’ın 2019 yılında da Türkleri hedef alarak çifte vatandaşların oy kullanmasını ve siyaset yapmasının yasaklanmasını istediği basına yansımıştır⁹¹. De Telegraaf ise “Nüfusun büyük bir kısmı aksini isterdi ve aralarındaki genel eğilim Erdoğan’ın boyunduruğundan çıkıp yeniden demokrasiyi kucaklamaktı. Ama kısmen Avrupa ülkelerinde yaşayan ve görünüşe göre onlara aynı özgürlük hissini vermeyen Türkler sayesinde yeniden Erdoğan seçildi. Yanlış nedenlerle kitlesel olarak Erdoğan’a oy verdiler.”⁹² içerikli bir haber yayınlarak diaspora oylarının seçim sonucunu belirlediğine dair görüş ortaya koymuştur.

Sonuç

Almanya, Belçika ve Hollanda gündeminde Mayıs 2023 Türkiye seçimlerinin geniş yer tuttuğu; basın ve siyasi aktörlerin seçim öncesi, iki seçim arası ve seçim sonrası süreçlerini yakından takip ettiği aşikârdır. Erdoğan’ın neden

yeniden cumhurbaşkanı seçildiğinin ve seçim sonuçlarının demokrasiye uygunluğunun sorgulandığı, muhalefetin adaletsiz bir seçim yarışı yürüttüğü ve gelecekte korktuğu iddialarının yol açtığı, Twitter'ın seçimler öncesi Erdoğan'ı eleştiren bazı hesaplara kısıtlama getirmesinden kaynaklanan tartışmalar bir yana, yurt dışında mukim Türk vatandaşlarının seçmen davranışına yönelik getirilen eleştiriler dikkat çekicidir.

Seçim sonuçlarının Türk diasporasına yansımaları, Türk seçmenin Almanya, Belçika, Hollanda sokaklarında kutlama yapmasına yönelik gerek mesken ülke siyasetçilerinden gerekse Türk diasporası içinden yükselen eleştiriler şeklinde olmuştur. "Başarısız entegrasyon", "sıfır entegrasyon", "Almanya'daki Türkler burada sahip oldukları çoğulculuk ve fikir çeşitliliğini Türkiye için istemiyor gibi görünüyor", "Erdoğan'a oy veren Hollanda'daki tüm Türklerin artık çantalarını toplayıp Türkiye'ye taşınmasını temenni ediyorum" gibi öne çıkan görüşler, siyasi aktörlerin Türkiye'deki rejimi otoriter olarak algılamakla kendi ülkelerinin rejimlerini demokratik gördüğünü, yıllardır Avrupa'da yaşayan Türk diasporasının da mesken ülke ile menşee ülkenin siyasi rejimleri arasında kıyaslama yapabildiğini düşündüğünü, ancak Erdoğan'ın seçimi kazanmasına gösterilen sevincin bu durumun aksini kanıtladığına inandığını göstermektedir. Türk seçmen, Avrupa'da demokrasinin nimetlerinden faydalanarak özgürce yaşarken Türkiye'deki 25 milyon muhalifi bundan mahrum bırakacak bir oy davranışı benimsemediği iddia edilerek eleştirilmiştir. Eleştirilerin dozu "çifte vatandaşlık hakkının kaldırılması" önerileriyle daha da sertleşmiştir. Bu duruma karşı çıkan siyasi aktörler de olmuş; bu aktörler ise demokrasiyi benimsediğini iddia eden Avrupa'daki siyasi aktörlerden Türk seçmenin kararına saygı duymayanları ikiye bölmeyle suçlamıştır. Bununla beraber, Türk diasporası içinden yükselen tepkiler daha dikkat çekicidir. Erdoğan'ı seçen ve yeniden cumhurbaşkanı seçilmesini kutlayan Türk seçmeni kınayan siyasi aktörler olduğu gibi yetkili kurumlara seslenerek Türklerin kutlama yapmasının engellenmesi ve çifte vatandaşlık haklarının ellerinden alınmasını isteyenler de olmuştur. Başka bir deyişle, halkın kendisini kimin yöneteceğine kendisinin karar verdiği bir siyasi rejimi destekleyen siyasi aktörler, Türk diasporasının çoğunluğu temsil eden iradesi kendi iradeleri uyuşmadığı için onları cezalandırmak istemişlerdir. Bu durum, basına da yansıyan "Avrupa'da Erdoğan'ı destekleyenler ve eleştirenler arasında bir uçurum olduğu ve bu uçurumun seçim sonuçlarından sonra daha da açılacağı endişesine" bir örnek teşkil etmesi bakımından düşündürücüdür. Mesken ülkelerde 61 yılı geride bırakan Türkler arasındaki etnik köken, ideoloji, dini inanış gibi çeşitli faktörler nedeniyle yaşanan ayrışmalara, siyasi lider olarak Erdoğan'ın kendisinin de eklendiği görülmektedir. Basına yansıyan haberlerden, Avrupa toplumunun da Türkleri, Erdoğan taraftarlığı ya da aleyhtarlığı üzerinden kutuplaştırdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, seçimler öncesinde gerek Erdoğan karşıtlığı üzerinden yayınlanan haberlerin gerekse

bazı siyasi aktörlerin Erdoğan'a oy vermeyin çağrısının Erdoğan'ı destekleyen seçmen üzerinde karşılık bulmadığı; aksine, seçmeni motive ederek Erdoğan'ın %70 civarında oy almasına yol açtığı çıkarımında bulunabilir. Tüm bunlara ek olarak Erdoğan rejiminden memnun olmayan eğitilmiş kesimin Avrupa'ya göç eğiliminin artacağı beklentisi oluştuğuna dikkat çekmekte fayda vardır. Bu durum kısa vadede Türk diasporası mensubu sayısının artacağına işaret edebilir.

Sonuç olarak; analiz kapsamında elde edilen veriler, Almanya, Belçika ve Hollanda'da Türkiye seçimlerinin bir tartışma konusu haline geldiğini ve Türk diasporasına eleştirilere maruz kalmak suretiyle etki ettiğini ortaya koymaktadır. Yurt dışında mukim Türk vatandaşlarının Türkiye seçim sonuçlarından etkilenmesi, izleyen dönemlerde Türk hükümeti tarafından kendilerine yönelik politika üretilerek uygulanacak olması nedeniyle doğaldır. Ancak mesken ülke basınının ve siyasi aktörlerin Türkiye seçimlerine yönelik sınırlarında yaşayan Türkleri manipüle etmek veya eleştirmek suretiyle seçim sonuçlarının diaspora mensuplarını etkilemesine neden olması, demokrasinin uygulanması ve seçmen kararına saygı duyulmasının açık ihlalidir. Bu ihlalin mesken ülkelerde yaşayan Türkler arasında karşıt ideolojilere sahip kişilerce birbirlerine yöneltmesi ise Türk diasporası arasında birlik ve beraberliği zedeleme olasılığı taşıyan bir husustur. Bu duruma sebebiyet vermemek adına karşıt görüşte olan kişilerin ortak bir zeminde buluşması ve birleştirici diyaloglar kurması önerilmektedir. Mesken ülke basın ve siyasi aktörlerine ise Türk diasporasını kendi çıkarları doğrultusunda araçsallaştırmamaları, Türk diasporası içinde karşıtlık çıkarıcı ya da bölünmelere sebep olacak söylemlerden kaçınmaları ve demokrasiye/sandıktan çıkan sonuca saygı duymaları önerilmektedir.

Kaynaklar

- 1 YSK Web Sitesi (2023). Erişim Linki: <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/14Mayis2023CBSecimIstatistik.pdf>
- 2 Sueddeutsche Zeitung Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.sueddeutsche.de/panorama/tuerkische-wahlbehoerde-ergebnis-frueher-als-in-erster-runde-erwartet-1.5886479>
- 3 Sueddeutsche Zeitung Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.sueddeutsche.de/sport/fussball-oezil-postet-pro-erdogan-video-zur-stichwahl-in-tuerkei-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-230528-99-855514>
- 4 Der Spiegel Web sitesi (19 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.spiegel.de/spiegel/print/index-2023-19.html>
- 5 Twitter: Macit Karaahmetoğlu, MdB (10 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1656305128033452034
(13 Mayıs 2023) Erişim Linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1657345261444689921
(26 Mayıs 2023) Erişim Linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1662016073179230208
(2 Haziran 2023) Erişim linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1664606922576744451
- 6 Twitter: Macit Karaahmetoğlu, MdB, (9 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1655938023576719363
(16 Mayıs 2023) Erişim Linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1658430249674088449
(1 Haziran 2023) Erişim Linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1664194114399641601
(2 Haziran 2023) Erişim Linkleri: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1664557921261473792
https://twitter.com/Macit_SPD/status/1664557039719251970
https://twitter.com/Macit_SPD/status/1664192852920811521
- 7 Twitter: Macit Karaahmetoğlu, MdB (8 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1655476476915974144
- 8 Twitter: Sevim Dağdelen, MdB (19 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/SevimDagdelen/status/1659557995104157696>
- 9 YSK Web Sitesi. Erişim Linki: <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>
- 10 Der Spiegel Web sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.spiegel.de/ausland/tuerkei-recep-tayyip-erdogan-setzt-sich-in-stichwahl-gegen-kemal-kilicdaroglu-durch-a-0f925765-b823-4c29-af5c-54c2b5cf9b45>
Stern Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.stern.de/politik/ausland/erdogan-gewinnt-praesidentschaftswahl--33509004.html>
- 11 Der Spiegel Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.spiegel.de/ausland/tuerkei-wahl-olaf-scholz-gratuiert-recep-tayyip-erdogan-und-laedt-ihn-nach-berlin-ein-a-c0b60b2f-399b-46cb-b5f5-a0d491207092>
Stern Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.stern.de/politik/deutschland/wiederwahl--scholz-telefoniert-mit-erdogan-und-laedt-ihn-nach-berlin-ein-33511182.html>
- 12 Twitter: Bundeskanzler Olaf Scholz (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/Bundeskanzler/status/1662915613784670209>
- 13 Der Spiegel Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.manager-magazin.de/politik/europa/tuerkei-recep-tayyip-erdogan-gewinnt-praesidentschaftswahl-a-5b05f4b5-33d5-43d8-b467-1dea5a80f186>
- 14 Stern Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.stern.de/politik/ausland/stichwahl--sieg-der-demokratie--erdogan-wird-noch-einmal-praesident-33511096.html>
- 15 Stern Web Sitesi (30 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.stern.de/politik/ausland/tuerkei--warum-erdogan-in-deutschland-so-gut-abgeschnitten-hat-33509986.html>
- 16 Stern Web Sitesi (30 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.stern.de/politik/ausland/praesidentenwahl--nach-erdogan-sieg---opposition-fuerchtet-zukunft-33510668.html>
- 17 Stern Web Sitesi (30 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.stern.de/politik/ausland/pressefreiheit--tuerkische-behoerde-ermittelt-wegen-wahlberichten-gegen-sender-33513546.html>

- 18 Twitter: Hakan Demir (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/HakanDemirNK/status/1662930023446110210>
- 19 Twitter: Macit Karaahmetoğlu, MDB (5 Haziran 2023). Erişim Linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1665646897015431169
- 20 Frankfurter Rundschau Web Sitesi (5 Haziran 2023). Erişim Linki: <https://www.fr.de/politik/tuerkei-wahl-erdogan-akp-chp-deutschland-zr-92322987.html>
- 21 Twitter: Macit Karaahmetoğlu, MDB (10 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://twitter.com/Macit_SPD/status/1656209991609597952
- 22 Sueddeutsche Zeitung Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.sueddeutsche.de/politik/wahlen-berlin-tuerken-diskutieren-den-sich-abzeichnenden-wahlsieg-erdogans-dpa.urn-newsml-dpa-com-20090101-230528-99-860215>
- 23 Twitter: Cem Özdemir, (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://twitter.com/cem_oezdemir/status/1662918307496820736
- 24 Der Spiegel Web Sitesi (29 Mayıs 2023). <https://www.spiegel.de/ausland/tuerkei-cem-oezdemir-verurteilt-wiederwahl-von-recep-tayyip-erdogan-von-tuerken-in-deutschland-a-3d9b2767-0ff8-4234-9f44-d4621f7f90f>
Stern Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.stern.de/politik/ausland/tuerkei--erdogan-steht-nach-wahlsieg-vor-gewaltigen-aufgaben-33509650.html>
- 25 Stern Web Sitesi (30 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.stern.de/politik/ausland/tuerkei--erdogan-steht-nach-wahlsieg-vor-gewaltigen-aufgaben-33509650.html>
- 26 Stern Web Sitesi (31 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.stern.de/politik/deutschland/erdogan-sieg--frust--freude-und-viele-fragen-unter-deutsch-tuerken-33517156.html>
- 27 Der Spiegel Web Sitesi (5 Haziran 2023). Erişim Linki: <https://www.spiegel.de/ausland/tuerkei-warum-nach-dem-wahlsieg-von-recep-tayyip-erdogan-ein-exodus-der-eliten-droht-a-64bfc6b6f-0589-4674-b7b8-73ff34255735>
- 28 Twitter: Derya Türk- Nachbaur (29 Mayıs). Erişim Linki: https://twitter.com/derya_tn/status/1662936614585225218
- 29 De Standaard Web Sitesi (9 Mayıs 2023). Erişim Linki https://www.standaard.be/cnt/dmf20230508_95824900
- 30 HLN Web Sitesi (13 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.hln.be/buitenland/erdogan-belooft-vreedzame-machtsoverdracht-als-hij-verliest-a3a7e245/>
- 31 De Standaard Web Sitesi (14 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://www.standaard.be/cnt/dmf20230514_94578537
- 32 HLN Web Sitesi (14 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.hln.be/buitenland/turken-trekken-naar-de-stembus-is-dit-de-man-die-erdogan-van-de-troon-stoot-a71124d3/>
- 33 De Standaard Web Sitesi (15 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://www.standaard.be/cnt/dmf20230514_97603768
- 34 De Standaard Web Sitesi (15 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://www.standaard.be/cnt/dmf20230515_92990302
- 35 HLN Web Sitesi (15 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.hln.be/buitenland/analyse-waarom-de-turkse-kiesstrijd-nog-voor-de-tweede-ronde-al-gestreden-lijkt-a29b517e/>
- 36 HLN Web Sitesi (15 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.hln.be/buitenland/verkiezingen-turkiye-niet-democratisch-verlopen-volgens-waarnemers-ongerechtvaardigd-voordeel-voor-erdogan-a60a9daa/>
- 37 HLN Web Sitesi (15 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.hln.be/nieuws/belgische-turken-stemmen-massaal-voor-erdogan-tijdens-verkiezingen-turkiye-abd8d473/>
- 38 DeMorgen Web Sitesi (15 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.demorgen.be/snelnieuws/nergens-in-europa-meer-erdogan-stemmers-dan-in-belgie-bddaf971/>
- 39 De Standaard Web Sitesi (17 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://www.standaard.be/cnt/dmf20230517_94541367
- 40 De Standaard Web Sitesi (16 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://www.standaard.be/cnt/dmf20230515_97503861
- 41 HLN Web Sitesi (16 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.hln.be/buitenland/kritiek-op-opportunistische->

- elon-musk-wegens-blokkering-tweets-tijdens-turkse-verkiezingen~ae337a83/
- 42 HLN Web Sitesi (21 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.hln.be/hasselt/massale-opkomst-voor-turkse-verkiezingen-in-trixxo-arena-ik-hoop-gewoon-dat-turkije-kan-blijven-voortbestaan~aed93e10/>
- 43 DeMorgen Web Sitesi (27 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.demorgen.be/nieuws/verzilverd-erdogan-zege-in-tweede-ronde-of-is-er-toch-hoop-voor-oppositie-bbbd7b140/>
- 44 YSK Web Sitesi (2023). Erişim Linki: <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>
- 45 Twitter: Alexander De Croo, (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/alexanderdecroo/status/1662919433948479492>
- 46 HLN Web Sitesi (28 Mayıs). Erişim Linki: <https://www.hln.be/gent/erdogan-uitgeroepen-tot-winnaar-presidentsverkiezingen-turkse-gentenaars-trekken-claxonnerend-door-de-straten~a772095b3/>
- 47 De Standaard Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://www.standaard.be/cnt/dmf20230529_91974512
- 48 De Standaard Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://www.standaard.be/cnt/dmf20230529_94748971
- 49 Twitter: Zuhale Demir (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://twitter.com/Zu_Demir/status/1663055006415613953
- 50 Twitter: Zuhale Demir (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://twitter.com/Zu_Demir/status/1663189831965392896
- 51 Cumhuriyet Gazetesi Web Sitesi (17 Mayıs 2023). Erişim linki: <https://www.cumhuriyet.com.tr/dunya/belcikali-bakan-zuhale-demirden-cifte-vatandaslik-kaldirilsin-cagrisi-2082350>
- 52 BBC News Web Sitesi (17 Nisan 2017). Erişim Linki: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39620456>
- 53 HLN Web Sitesi (29 Mayıs). Erişim Linki: <https://www.hln.be/genk/erdoganvieren-escaleren-in-genk-wij-hebben-controles-gedaan-en-pvs-opgemaakt-maar-ook-gezorgd-dat-het-snel-weer-rustig-was~a7791e12/>
- 54 De Standaard Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: https://www.standaard.be/cnt/dmf20230528_96741145
- 55 DeMorgen Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.demorgen.be/snelnieuws/herkozen-turkse-president-erdogan-roept-op-tot-teenheid-en-solidariteit-maar-haalt-ook-uit-naar-kilicdaroglu-be21e5db/>
- 56 DeMorgen Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.demorgen.be/turkse-verkiezingen/turkije-kiest-met-erdogan-voor-meer-van-hetzelfde-en-vooral-vrouwen-moeten-zich-zorgen-maken-b6ae3dae/>
- 57 HLN Web Sitesi (4 Haziran 2023). Erişim Linki: <https://www.hln.be/nieuws/erdogan-was-al-op-haar-trouweest-toen-ze-nog-in-brussels-parlement-zat-wie-is-de-belgische-die-het-in-turkije-tot-minister-schopte~aa4474f7/>
- 58 DeMorgen Web Sitesi (4 Haziran 2023). Erişim Linki: <https://www.demorgen.be/snelnieuws/erdogan-benoemt-voormalige-belgische-politica-tot-minister-bij-herschikking-kabinet-b123d9c1/>
- 59 De Standaard Web Sitesi (4 Haziran 2023). Erişim Linki: https://www.standaard.be/cnt/dmf20230604_93001353
- 60 NOS Web Sitesi (7 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2474220-vanavond-op-tv-verkiezingen-turkije-evacuatie-in-zaporizja>
- 61 De Telegraaf (8 Mayıs 2023). Erişim Linki <https://www.telegraaf.nl/video/1241406803/stem-nederlandse-turk-kan-beslissend-zijn-voor-erdogan>
- 62 AD Web Sitesi (11 Mayıs 2023). Erişim tarihi: <https://www.ad.nl/buitenland/erdogan-zou-zich-niet-zomaar-neerleggen-bij-nederlaag-zijn-ze-in-turkije-huiverig-voor-ab5134b9/>
- 63 NOS Web Sitesi (15 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/collectie/13930/artikel/2475268-erdogan-pakt-leiding-in-turkse-verkiezingen-wonder-als-de-oppositie-nog-wint>
- 64 NOS Web Sitesi (14 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/collectie/13930/liveblog/2475095-erdogan-haalt-net-geen-absolute-meerderheid-tweede-ronde-volgt-op-28-mei>
- 65 Twitter: Geert Wilders, (15 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/geertwilderspvv/status/1658072626756042754>
- 66 NOS Web Sitesi (20 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/collectie/13930/artikel/2475752-turkse->

- nederlanders-kunnen-weer-stemmen-erdogan-grote-favoriet-buiten-turkije
- 67 NOS Web Sitesi (27 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2476694-vanavond-op-tv-vooruitblik-op-de-turkse-verkiezingen-miljoenen-mensen-niet-verzekerd-voor-fysio>
- 68 YSK Web Sitesi. Erişim Linki: <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu>
- 69 NOS Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/collectie/13930/artikel/2476844-erdogan-wint-turkse-presidentsverkiezingen>
- 70 NOS Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/collectie/13930/artikel/2476906-wereldleiders-feliciteren-president-erdogan-met-herverkiezing>
- 71 NOS Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/collectie/13930/video/2476884-aanhangers-erdogan-toeterend-nederlandse-straten-op-na-overwinning>
- 72 AD Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim tarihi: <https://www.ad.nl/eindhoven/turken-in-eindhoven-uitzinnig-na-verkiezingsuitslag-onder-erdogan-is-turkije-eeen-wereldmacht-a54bbc4a/>
- 73 AD Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linkleri: <https://www.ad.nl/amsterdam/turkse-nederlanders-de-straat-op-om-overwinning-erdogan-te-vieren-a87b4ff3/> ve <https://www.ad.nl/deventer/na-claim-van-erdogan-honderden-turken-toeterend-de-straat-op-in-apeldoorn-en-deventer-aa91197d/>
- 74 NOS Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.ad.nl/amersfoort/kritiek-op-getoeter-feestende-turkse-nederlanders-na-overwinning-erdogan-dik-twee-uur-is-asociaal-acld18f4/>
- 75 AD Web Sitesi (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.ad.nl/binnenland/aanhangers-erdogan-vieren-feest-in-haagse-schilderswijk-zwaargewonde-na-ontplofing-vuurwerk-a02e0e0d/>
- 76 De Telegraaf (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.telegraaf.nl/nieuws/697216861/erdogan-claimt-overwinning-in-turkse-presidentsverkiezingen>
- 77 De Telegraaf (28 Mayıs). Erişim Linki: <https://www.telegraaf.nl/nieuws/985943928/premier-rutte-feliciteert-erdogan-met-herverkiezing>
- 78 Twitter: Mark Rutte, (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/MinPres/status/1662908574211735552>
- 79 Platform Web Sitesi (30 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.platformdergisi.com/yazi/haberler/36284/hollanda-isci-partili-milletvekili-kati-piri-cilgina-dondu-erdogani-siginmacilar-nedeniyle-kutladiniz>
- 80 Twitter: Thierry Baudet (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/thierrybaudet/status/1662876680593997834>
- 81 Twitter: Geert Wilders, (28 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/geertwilderspvv/status/1662915471602069504>
- 82 NOS Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/nieuwsuur/video/2477006-de-toekomst-van-turkije-met-president-erdogan>
- 83 NOS Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://nos.nl/collectie/13930/artikel/2476935-vijf-vragen-over-nog-vijf-jaar-erdogan-wat-staat-turkije-te-wachten>
- 84 AD Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.ad.nl/binnenland/de-mensen-die-toeterend-over-straat-gingen-vanwege-de-winst-van-erdogan-vormen-eeen-groot-probleem-a8ed31a4/>
- 85 De Telegraaf (29 Mayıs 2023). Erişim Linki <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1559264718/turkse-nederlanders-vieren-toeterend-de-turkse-verkiezingsuitslag>
- 86 De Telegraaf (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.telegraaf.nl/video/209991530/toeterend-feest-na-turkse-verkiezingen-falende-integratie>
- 87 Platform Web Sitesi (31 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.platformdergisi.com/yazi/haberler/36291/turkler-defolsun-diyen-irkci-wilders-denk-partili-van-baarledan-sert-cevap>
- 88 Twitter: Geert Wilders, (3 Haziran 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/geertwilderspvv/status/1664928403147968514>
- 89 Twitter: Geert Wilders, (4 Haziran 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/geertwilderspvv/status/1665362115647922178>
- 90 Twitter: Geert Wilders, (5 Haziran 2023). Erişim Linki: <https://twitter.com/geertwilderspvv/status/1665639575488720898>
- 91 Milliyet Gazetesi Web Sitesi (29 Mayıs 2023). Erişim Linki: <https://www.milliyet.com.tr/dunya/irkci-liderden-skandal-turkiye-cagrisi-secim-sonuclari-rahatsiz-etti-6955151>
- 92 De Telegraaf (5 Haziran 2023). Erişim Linki: <https://www.telegraaf.nl/watuzegt/2127737181/turken-in-n-europa-stemden-veelal-op-erdogan>